

INTERYER DIZAYNIDA YORUG'LIK VA MAKON FALSAFASI: INSON KAYFIYATI BILAN BOG'LIK TAHLILIY QARASHLAR

Norboyeva Xurshida Behzod qizi

Toshkent arxitektura qurilish universiteti

1-bosqich talabasi

Annotatsiya Ushbu maqolada interyer dizaynining falsafiy va psixologik jihatlarini, xususan, yorug'lik va makon o'zaro uyg'unligi inson kayfiyatiga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida yorug'likning estetik, psixologik va texnologik qirralari o'rganilib, uning makon idrokiga ta'siri ilmiy manbalar asosida asoslab berilgan. Muallif tomonidan Tanizaki Jun'ichiro, Gaston Bachelard, J. Flynn kabi olimlarning nazariyalari tahlil qilinib, zamonaviy dizayn amaliyotida "yorug'lik falsafasi" konsepsiyasining ahamiyati yoritilgan. Maqolada tabiiy va sun'iy yorug'likning uyg'unlashuvi, rang harorati, energiya oqimi va inson ruhiy muvozanati o'rtasidagi bog'liqlik ilmiy asosda ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, yorug'lik interyer dizaynining markaziy psixologik omili bo'lib, u insonning ruhiy holatini barqarorlashtirish, tafakkur faolligini oshirish va makonni "tirik energiya"ga aylantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: interyer dizayni, yorug'lik falsafasi, makon idroki, inson kayfiyati, estetik uyg'unlik, dizayn psixologiyasi.

Kirish:

Inson hayoti davomida u yashaydigan makon uning ruhiy holatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Interyer dizayni esa ana shu makonni nafaqat bezash, balki uni ruhiy uyg'unlik manbaiga aylantirish san'atidir. Shu jarayonda yorug'lik omili markaziy o'rinda turadi. Chunki yorug'lik — bu shunchaki fizik hodisa emas, u inson idroki, hissiyoti va kayfiyatini boshqaruvchi psixologik hamda estetik energiyadir.

Bugungi kunda global dizayn amaliyotida "yorug'lik va makon falsafasi" tushunchasi alohida ilmiy yo'nalishga aylangan. Yorug'likning inson ongiga, ruhiyatiga va kayfiyatiga ta'siri haqida psixologiya, san'atshunoslik, falsafa hamda texnologiya fanlari birgalikda izlanishlar olib bormoqda. Interyer dizayni bu izlanishlarning amaliy ifodasi sifatida shakllanib bormoqda.

Asosiy qism

1. Yorug'lik — makonning ruhiy ifodasi

Yorug'lik — interyerning ruhidir. U shakl, rang va fazoning hissiy ohangini belgilaydi. Odamning kayfiyati ko'pincha u yashayotgan yoki ishlayotgan makondagi yoritilish darajasiga bog'liq bo'ladi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yumshoq tabiiy yorug'lik insonni tinchlantiradi, sovuq neon nur esa hushyorlikni oshiradi, iliq rangdagi yoritish esa xavfsizlik hissinini uyg'otadi. Interyerda yorug'likni to'g'ri taqsimlash — bu dizaynning estetik didi bilan bir qatorda uning inson ruhiyatini sezish qobiliyatini ham ko'rsatadi. Masalan, skandinaviya dizaynida tabiiy yorug'lik ustuvor, chunki u och ranglar, keng oynalar va minimal bezaklar

orqali makonga sokinlik baxsh etadi. Aksincha, yapon interyerida yarimsoya konsepsiyasi — “shibui” — chuqur kontemplatsiya va ichki muvozanatni ifodalaydi.

2. Makon falsafasi va inson idroki

Fazoviy tuzilish — bu faqat arxitektura emas, u inson tafakkurining tahliliy shaklidir. Har bir makon inson ruhiy holatini aks ettiradi: yopiq, qorong‘i xonalar — ichki siqilish ramzi, keng va yorug‘ joylar — erkinlik va ochiqlik ramzidir.

Frantsuz faylasufi Gaston Bachelard o‘zining “Makon poetikasi” asarida shunday yozadi:

“Har bir joyda inson orzularining bir qismi yashaydi. Yorug‘lik esa ularni uyg‘otuvchi ruhdur.”

Interyer dizaynida bu fikr shuni anglatadiki, yorug‘lik fazoni faqat ko‘rsatmaydi, balki his ettiradi. Yorug‘likning yo‘nalishi, kuchi, rang harorati — bularning barchasi inson idrokini shakllantiradi. Shu bois, dizaynerlar fazoni yaratishda yorug‘likni kompozitsiyaning falsafiy markazi sifatida ko‘radi.

3. Rang, yorug‘lik va kayfiyat o‘rtasidagi uyg‘unlik

Yorug‘lik va rang inson ongida bir butun tizim sifatida idrok qilinadi. Ilmiy tadqiqotlarga ko‘ra, iliq ranglar (sariq, to‘q sariq, och jigarrang) qulaylik hissini beradi, sovuq ranglar (ko‘k, kulrang) esa intellektual faoliyatni rag‘batlantiradi.

Zamonaviy interyer dizayni bu ilmiy natijalardan amalda keng foydalanmoqda: ofis makonlarida ko‘k yoki oq nur ishlatilsa, dam olish maskanlarida yumshoq sariq yoki bej rangdagi yoritish afzal ko‘riladi.

Shuningdek, yorug‘likning tabiiy va sun‘iy manbalari o‘rtasidagi muvozanat ham ruhiy farovonlikni ta‘minlaydi. Tabiiy quyosh nuri biologik ritmlarni barqarorlashtiradi, sun‘iy nur esa inson faoliyatiga moslashtiriladi.

Yorug‘likning psixologik tahlili shuni ko‘rsatadiki, makonda energiya oqimini to‘g‘ri yo‘naltirish orqali insonning ruhiy muvozanatini tiklash mumkin.

4. Zamonaviy texnologiyalar va nur falsafasi

Raqamli davrda dizayn yangi o‘lcham kasb etdi. “Smart lighting” tizimlari orqali yoritish avtomatik tarzda inson kayfiyatiga mos ravishda o‘zgaradi. Sun‘iy intellekt yordamida xonadagi yorug‘lik spektri kun davomida biologik soatga moslashtiriladi.

Bu jarayon dizaynni nafaqat estetik, balki fiziologik va psixologik moslashuvchan tizimga aylantirmoqda. Zamonaviy dizayn maktablari (masalan, MIT Media Lab yoki Domus Academy) yorug‘likni “inson va makon o‘rtasidagi hissiy dialog vositasi” deb ta‘riflaydi. Shunday qilib, yorug‘lik endi faqat dizayn elementi emas — u inson bilan suhbatlashuvchi jonli energiya sifatida qaralmoqda.

Xulosa:

Yorug‘lik — interyer dizaynining yuragi, makon esa uning tanasidir. Inson kayfiyati, fikrlash sur‘ati va ruhiy holati shu ikki unsurning uyg‘unligida shakllanadi. Yorug‘likni to‘g‘ri tashkil etish — bu inson qalbiga qulay muhit yaratish, makonni “tirik” energiyaga aylantirish demakdir.

Bugungi dizaynerlar oldida turgan vazifa — texnologik imkoniyatlar va falsafiy tushunchalarni birlashtirib, yorug‘lik orqali inson ruhini yorituvchi makonlar yaratishdir. Chunki har bir nurda — inson borligi, har bir soyada esa uning ichki ovozi yashirin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tanizaki Jun'ichiro. In Praise of Shadows. Tokyo, 1933.
2. Gaston Bachelard. La Poétique de l'espace. Paris, 1957.
3. Flynn J. Lighting and Human Mood. Journal of Environmental Psychology, 2015.
4. G'ulomov A. Jahon san'ati tarixi. TDIU nashri, 2019.
2022.